

відпрацьовування конкретної практичної навички; на таких заняттях студент постійно самостійно виконує практичні завдання; у цих курсах змінено роль викладача, він – партнер й помічник по спільній справі; 2) спроба з'єднання ще не готового до самостійної діяльності студента з реальним клієнтом. При цьому клініка повинна гарантувати мінімально якісну юридичну допомогу за допомогою залучення викладачів – практиків.

Щоб юридична клініка належним чином виконувала покладені на неї завдання, вона повинна мати необхідну матеріальну базу. Перший тип клінік має свій власний бюджет і з урахуванням його здійснює свою діяльність. Незалежна ж клініка одержує фінансування як оплату своїх послуг від навчальних закладів, які направили своїх студентів. Зрозуміло, що освіта в таких випадках дорожчає, але зростає якість підготовки студентів.

Таким чином, сучасна юридична клініка являє собою певну організаційну структуру з необхідною матеріальною базою, основне завдання якої полягає у формуванні у студентів первинних умінь та практичних навичок правозастосування на реальних справах і життєвих проблемних ситуаціях.

ПІДСЕКЦІЯ 4 **ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ І ОСВІТИ**

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

І.В. Атаманчук

У зв'язку з визначенням Україною інтеграції до Європейського Союзу як стратегічної мети, включаючи членство в цьому міжнародному об'єднанні, важливим завданням юридичної науки є приведення вітчизняного процесуального законодавства у відповідність до права Європейського Союзу, що зумовлює реформування правової системи країни в цілому та підготовки фахівців за спеціальністю «Право», зокрема. Досліджуючи чинники впливу на формування сучасного процесуального права України, неможливо залишити поза увагою вплив на формування вітчизняних процесуальних норм сучасних інтеграційних процесів. Шлях до європейської інтеграції передбачає модернізацію економіки, укріплення фінансової системи, створення прозорої та неупередженої судової та правоохоронної систем, діяльність яких буде спрямована в першу чергу на реальне забезпечення та захист основних прав та свобод людини. Цей процес передбачає реформування процесуально-правової системи України на основі принципів та стандартів, що утвердилися на загальноєвропейському рівні на основі сучасного демократичного міжнародного права в результаті діяльності європейських регіональних міжнародних організацій. До них, крім Європейського Союзу, відносяться і Рада Європи, а також Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

На сьогодні, вельми актуальними є питання пов'язані з науковим аналізом чинників впливу сучасних інтеграційних процесів на розвиток вітчизняного процесуального права та опрацюванням на цій основі науково обґрунтованих напрямів його подальшого удосконалення у результаті гармонізації процесуального законодавства України із правовими нормами Європейського Союзу. Важливість процесів практичного використання правових інститутів та європейських стандартів у сфері процесуально-правового регулювання, актуальність питань гармонізації законодавства України із правовими нормами Європейського Союзу, зокрема, та європейської інтеграції в цілому, обумовлюють

необхідність дослідження цих проблем як у практично-прикладному, так і в загальнотеоретичному аспектах.

Загальнотеоретичні питання реформування правової системи України в аспекті європейської інтеграції досліджувались у працях В.А. Василенко, В.Н. Денисова, А.С. Довгерта, В.К. Забігайла, О.В. Задорожного, А.П. Зайця, Ю.Д. Ільїна, Л.В. Луць, Н.Р. Малишевої, В.Є. Мармазова, В.І. Муравйова, В.Ф. Опришка, Л.Д. Тимченко, К.К. Сандровського, С.В. Шевчук, Ю.С. Шемшученка та ін. Вузькогалузеві дослідження даної тематики, здійснювали: А. Столітній проаналізував окремі аспекти застосування міжнародних правових норм в системі національної кримінальної юстиції, визначає шляхи реформування кримінального процесуального законодавства з урахуванням міжнародних демократичних тенденцій; Ю. В. Фомін дослідив особливості формування Європейського адміністративного простору, здійснив спробу надати визначення поняттям «Європейський правовий простір» та «Європейський адміністративний простір», приділяючи значну увагу проблемам забезпечення реалізації матеріальних адміністративних норм; В.Г. Перепелюк розглянув фактори, які впливають на процеси уніфікації процесуального права, зокрема, проаналізував суперечності між такими факторами, як практика Європейського суду з прав людини та практика Конституційного Суду України.

Важливим джерелом дослідження впливу інтеграційних процесів на розвиток процесуального права України виступають також міжнародні договори, конвенції, регламенти, конституції та конституційні акти європейських країн.

Однак, зважаючи на проведені наукові дослідження присвячені різним аспектам зближення правової системи України з правовою системою Європейського Союзу, слід зазначити, що наразі відсутні комплексні теоретико-правові дослідження, впливу інтеграційних процесів на формування та розвиток вітчизняного процесуального права.

Метою доповіді є визначення окремих аспектів впливу інтеграційних процесів на формування вітчизняних процесуальних норм та розвиток процесуального права України.

Відповідно до статті 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейським Союзом) та їх державами-членами від 16 червня 1994 р. Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у різних сферах. Для української держави, яка переживала перші роки становлення національної економіки та правової системи, була дуже важливою політична й економічна підтримка з боку Європейського Союзу, тому укладання цієї Угоди було обумовлено потребою встановити тісні відносини між ЄС та Україною, засновані на існуючих між ними історичних зв'язках і спільних цінностях. Законодавчі засади такої адаптації були визначені Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (далі – Програма) від 18 березня 2004 року. У цій Програмі було визначено механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включав адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування. Згідно до Програми, метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього. *Acquis communautaire* (*acquis*) - правова система Європейського Союзу, яка включає

акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежуватимуться ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. У забезпеченні оптимальних умов правового регулювання сфери юстиції та внутрішніх справ норми процесуального права несуть основне навантаження нормативного способу забезпечення законності, гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, оскільки забезпечують реалізацію відповідних матеріальних норм. Вочевидь, що в суспільстві, де права і свободи людини є найвищою цінністю, демократичне процесуальне право, опосередковуючи взаємодію держави і особистості, є гарантом захисту прав і свобод, важливим засобом координації приватного та публічного інтересу.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, визначається Програмою, як пріоритетна складова процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є важливим напрямом української зовнішньої політики. Ми поділяємо думку С. В. Гринько, що для здійснення успішної адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу недостатньо лише перекласти і ухвалити на законодавчому рівні відповідні правові акти, оскільки європейське право, будучи генетично пов'язаним із правовими системами держав-членів (звідси воно бере юридичну техніку, термінологію та принципи), базується на конституційній доктрині і правовій традиції країн європейської демократії, як це чітко простежується у практиці Європейського Суду. Тому доцільним є не лише ознайомлення зі змістом законодавства Європейського Союзу та європейських країн-учасниць Європейського Союзу, а й засад, на яких ґрунтується їхнє право, розуміння його «духу».

Сьогодні правова інтеграція проявляється в усуненні виокремлення національного права країн-членів Європейського Союзу, що відбувається в рамках процесів гармонізації, узгодження аж до уніфікації права цих європейських країн. Істотним сигналом до таких процесів є створення та розвиток структур Європейського Союзу. У зазначеному контексті, враховуючи сучасний період розвитку Європейського Союзу, його динамічність та перехідний характер, особливої актуальності набувають питання поглиблення правової інтеграції, уніфікації правового простору, формальне визначення механізму впорядкування інтеграційних процесів та інститутів. У ст. 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року зазначається: «Україна як європейська позаблокова держава здійснюватиме відкриту зовнішню політику та прагнутиме співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від держав, груп держав чи міжнародних структур». Однією з основних засад зовнішньої політики визначено забезпечення інтеграції нашої держави до європейського політичного, економічного, правового простору з метою набуття членства в Європейському Союзі. Завдяки первинному членству України в ООН і подальшій участі в деяких універсальних та регіональних організаціях після здобуття незалежності всі зусилля нашої держави були спрямовані на набуття членства в міжнародних організаціях. Аналізуючи інтеграційні процеси у вітчизняному праві, Л.А. Луць привертає увагу до того, що проголошенню курсу на набуття членства в міжнародних організаціях має передувати усвідомлення того, яким критеріям треба відповідати, а також який обсяг зобов'язань у сфері права слід на себе взяти, аби стати повноправним членом світової та європейської спільнот. 16 вересня 2014 року був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», якою визначається порядок

виконання зобов'язань України, які випливають із статті 8 Угоди, щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року. Для України, котра проголосила свою незалежність і стала на шлях демократичних перетворень та побудови правового суспільства, членство в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Інтерполі, Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та інших, подальша співпраця з Європейським Союзом має стратегічне значення, позаяк європейський вектор зовнішньої політики України, особливо співробітництво з різними, зокрема правозахисними, організаціями є одним із пріоритетних, адже саме правоохоронна система покликана захищати права людини та надбання демократії цивілізованої держави. Так, закріплення в Конституції України переліку прав, свобод та обов'язків людини і громадянина розширено за рахунок включення в нього міжнародно-правових стандартів з прав людини. Необхідність створити дієвий механізм реалізації передбачених у Конституції прав людини тягне за собою потребу в розробленні відповідного процесуально-правового інституту, адже одним із головних індикаторів демократичного розвитку будь-якої держави є не тільки нормативне закріплення прав і свобод людини та громадянина, а наявність чіткої процесуально-правової системи їх практичної реалізації та відповідних гарантій з боку держави.

З метою гармонізації вітчизняного законодавства, за минулі роки були прийняті численні закони спрямовані на вдосконалення процесуально-правового регулювання різних сфер життєдіяльності суспільства, так Господарський процесуальний кодекс України було доповнено розділом V-1 «Запобіжні заходи» (згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності»), у якому визначено перелік запобіжних заходів у правовідносинах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. У сферах боротьби та запобігання злочинності законодавча практика України активно переймає практичний міжнародний досвід, зарубіжні правові доктрини, ефективні законодавчі механізми. Так процесуально-правові норми Кримінального процесуального кодексу (КПК) України з регулювання питань міжнародного співробітництва розроблялись з урахуванням зарубіжного кримінально-процесуального законодавства. Розділом IX КПК України урегульовані такі питання як: загальні засади міжнародного співробітництва, міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій, видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція), кримінальне провадження у порядку перейняття, визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб. Розкриваючи тему щодо приведення кримінально-процесуальних норм до міжнародних стандартів, необхідно відзначити положення статті 336 КПК України стосовно застосування відео конференції при проведенні слідчої дії в рамках надання правової допомоги у кримінальних справах що, має забезпечити відповідність кримінально-процесуальної форми вимогам сьогодення та поліпшити надання міжнародної правової допомоги. Також були внесені зміни до ч. 4 ст. 151 «Підстави забезпечення позову» Цивільного процесуального кодексу України (відповідно до Закону України «Про судовий збір»). 08 квітня 2014 року прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» та деяких інших законів України щодо техніко-юридичного вдосконалення виборчого процесу». Зазначений Закон визначає широкий перелік змін організації та проведення виборчого процесу та зачіпає насамперед регулювання процедури голосування, формування та діяльність виборчих комісій, участь міжнародних спостерігачів, нові обов'язки та повноваження державних органів. 13 травня 2014

року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» щодо спрощення реєстрації осіб як платників податків». Зміни спрямовані на спрощення процедури припинення юридичної особи. З цією метою, зокрема, скасовується заборона на проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, щодо якої прийнято рішення щодо припинення; внесення змін до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, щодо місцезнаходження юридичної особи, щодо якої прийнято рішення про припинення і т.д. Як наголошувалося в пояснювальній записці до проекту прийнятого закону, прийняття відповідних змін забезпечить скасування необґрунтованих і шкідливих перешкод в процедурах реорганізації та ліквідації юридичних осіб, які, зокрема, заважають реорганізації центральних органів виконавчої влади, що знаходяться на стадії припинення. Такі зміни нададуть нових можливостей привести процесуальні норми вітчизняного законодавства у відповідність до принципів європейської демократії та свободи підприємницької діяльності.

Аналіз процесу наближення українського процесуального законодавства до правової системи Європейського Союзу дає змогу виявити проблеми, що потребують нагального розв'язання, і запропонувати підходи до підвищення ефективності цього процесу. Адаптація українського законодавства до законодавства Європейського Союзу відбувається одночасно з правовою реформою в Україні. Держава має оновити законодавство, відповідно до міжнародних принципів і стандартів, оскільки до цього часу в її правовій базі зазначених принципів і стандартів не було. Чинна законодавча база України є суперечливою, нестабільною, а тому недосконалою. Однак у Європейському Союзі особливого значення надають саме якості правових актів. Рада Європейського Союзу прийняла спеціальне рішення з приводу правил їх підготовки, за якими правовий акт має бути: чітким, не двозначним, без надмірного застосування скорочень, не містити жаргонних висловів, надто довгих фраз, незрозумілих посилань на інші тексти, ускладнень, що ускладнюють його читання. Україні також потрібно враховувати економічні, політичні та соціальні наслідки прийняття відповідних актів законодавства, адаптованих до вимог законодавства Європейського Союзу.

Аналізуючи розвиток вітчизняної та зарубіжної правової думки, можна виокремити кілька цілей адаптації права України до права Європейського Союзу: набуття членства в Європейському Союзі; проведення адміністративної, якісної судової реформи, утвердження верховенства права та демократизації суспільних процесів; сприяння доступу українських підприємств на ринок Європейського Союзу; залучення іноземних інвестицій; усунення небажаних наслідків розширення Європейського Союзу тощо. Актуальною проблемою є недосконалість, а подеколи й суперечливість процесуальних нормативно-правових актів, що негативно впливає на процес реалізації прав і виконання обов'язків усіма суб'єктами суспільних відносин, сповільнює розвиток України як правової держави.

Одним із шляхів розв'язання зазначеної проблеми в Україні є законодавче врегулювання процесу прийняття нормативно-правових актів суб'єктами нормотворення та врахування положення, що необхідною умовою й головним принципом нормотворчого процесу є законність як об'єктивна властивість права загалом.

Безумовно, інтеграційні процеси, мають вирішальний вплив на формування сучасних процесуальних норм та розвиток процесуального права України загалом,

що відбувається у рамках судової реформи правовим підґрунтям для якої стали Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Виступаючи на XVII саміті Україна – ЄС, який відбувся у Києві 27 квітня 2015 р., Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Реформування національної державної процесуально-правової системи відповідно до норм Європейського Союзу, відбувається шляхом адаптації вже наявних законів до європейського законодавства та прийняття нових, узгоджених з правовим полем Європейського Союзу. Можна відмітити, що процесуальне право України нерозривно пов'язане з міжнародним процесуальним правом, зокрема з правом Європи і знаходиться під впливом сучасних інтеграційних процесів, яким сприяє розширення співробітництва в правозахисній, правоохоронній, судочинній, виконавчій сферах, перейняття законодавчою практикою досвіду зарубіжних правових доктрин і законодавства. На сьогодні, процесуальне право України зазнає впливу процесів конвергенції з правом країн Європи, певної уніфікації процесуально-правових норм, що спрощує міжнародні стосунки, зокрема у правоохоронній сфері, дає можливість гармонізувати національні галузі права.

Вище наведене потребує врахування при підготовці фахівців за спеціальністю «Право».

ЩОДО ПРАВОВИХ ЗАСАД ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Н.С. Горелова

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її господарського комплексу, коли одночасно задовольняються зростаючі матеріальні і духовні потреби населення, забезпечується раціональне та екологічно безпечне господарювання і високоефективне збалансоване використання природних ресурсів, створюються сприятливі умови для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Невід'ємною умовою сталого економічного та соціального розвитку України є раціональне використання природних ресурсів, перш за все, у сфері господарювання, що має супроводжуватись відповідним законодавством.

Суб'єкт господарювання, здійснюючи господарську діяльність, зобов'язаний ефективно й економічно використовувати природні ресурси на основі застосування новітніх технологій у виробничій діяльності (ст. 153 Господарського кодексу України). Аналогічна вимога міститься і у статті 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», за якою використання природних ресурсів громадянами, підприємствами, установами та організаціями здійснюється з додержанням обов'язкових екологічних вимог, серед яких є вимога раціонального і економного використання природних ресурсів на основі широкого застосування новітніх технологій. Правові засади використання природних ресурсів у сфері господарювання містяться і у низці інших нормативно-правових актів, проте їх аналіз вказує на недостатню урегульованість зазначених питань.

В науковій літературі це питання досліджувалось такими науковцями як В.К. Мамутов, В.І. Андрейцев, Ю.С. Шемшученко та ін., які визначають раціональне використання природних ресурсів одним із основних напрямів охорони навколишнього природного середовища. Учені правники зазначають, що